

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Sizleri, Müslüman Arnavutluk'un haftalık bülteni Muştu'nun onuncu sayısı ile selamlıyoruz.

Bültenimizde bu hafta Kumanovalı Müslüman Arnavut hocalardan merhum Yakup Hasipi hakkında kaleme alınan bir yazıya yer veriyoruz.

Arnavut edebiyatını inceleyen "Ana hatlarıyla Arnavut Edebiyatı" isimli yazımız bu hafta beşinci bölümüyle devam ediyor. Yine Üsküp Müslümanları hakkında hazırlanmış bir tez çalışmasının üçüncü bölümünü sunuyoruz sizlere.

Bu sayıda Bulgaristan'daki Türklerin sosyal haklarını ele alan çalışmanın ikinci bölümünü de bulacaksınız.

Çameria bölümünde ise Türk – Arnavut Kardeşliği Derneği Başkanı Kamil Bitiş'in hazırlayıp yayımladığı bir çalışma yer alıyor.

Bültenimizin son çalışması ise Hamit Kardaş'ın Firuz Ağa Cami fotoğrafının çağrıştırdığı bir şiir: Bir Başka Tepeden... Üsküp'ün evladı ve Üsküp sevdalısı Yahya Kemal'i bu vesile ile rahmetle anıyoruz.

Hepinize hayırlar dilerken gerek bülten çalışmamıza ve gerekse www.muslumanarnavutluk.com sitesine yönelik müspet – menfi görüşlerinizi mustu@muslumanarnavutluk.com elektronik posta adresine gönderebileceğinizi hatırlatmak istiyoruz.

Selam ile...

YAKUP HASİPİ
(1951 – 2006)

Bitirilmemiş Bir Mesaj

Yakup Hasipi

Sevdail Demir

Kumanovalı Hocanın Yaşamı

Bu dünyada hepimiz birer misafiriz. Bir vakit gelir ve bize misyonumuzu bitirdiğimiz haber verilir. Öbür dünyaya doğru yolculuk yapmak zorunda kaldığımız söylenir. Bu tam ve kesin ilahi kader bu dünyadan ebedi olan öbür dünyaya geçişi herkese zorunlu kılar. Bütün dini, felsefi, pragmatik ve bilimsel metinlere göre her bir beşer kendi başına bir alemdir ki, bu alem onun bütün yaşamını iyiliklerini ve kötülüklerini içerir. Fakat bazı insanlar vardır ki maddi olan bu

dünyadan ayrıldıktan sonra farklı şekillerde bu dünyada yaşamaya devam ederler. İşte bu kimseler bir şekilde ölümsüzleşip ebediliği kazanırlar. Bunlar diğer insanlardan ayrı bir sınıftır. Kendilerini sıradan insanlardan ayıran bir mühür taşırlar. İşte, Molla Yakup HASİPİ bu insanlar arasında idi. Yakup Hoca gerek Arnavutlar gerekse Arnavut olmayanlar tarafından Sllupçan ve Kumanova'nın 'hoca'sı olarak tanınır.

Yokluğu Sadece Maddidir

Cumartesi günü, Hoca Yakup'un vefat haberini duyanlar inanmak istemiyorlardı. Hoca sanki her ailenin içinden bir fertmişcesine haber hızla yayılmıştı. Kumanovalılar ve çevredeki komşu iller Balkanların hocası olan Yakupi'nin öldüğüne inanmak istemiyorlardı. 55 yıllık hayatını her zaman tevazu içinde, iyiliğe adalete ve ihlâsa davet ile geçiren, hayatını insanlara adayan hoca artık bu dünyada değildi. Yakup Hoca; camilerin kürsülerinden vaaz eden, çeşitli toplantılarda erkeklere nasihatte bulunan, konferanslar veren, üniversitelerde ders veren ve radyo- televizyonlarda konuşma yapan Yakup Hoca evet artık bedeniyle aramızda değildir ama, onun sözleri, hidayetle, hikmetle ve adaletle dolu olan vaazları daima hatırlanacaktır. 25 yıl boyunca Allah'ın ve O'nun peygamberinin (s.a.v.) sözlerini açıklama gayretiyle tutuşan, Kur'an'ı tefsir ederken ders çok uzun sürmesine rağmen hiç sıkıcı olmayan, vaazların monotonluğunu gidermek amacıyla espri yapan hocamız aramızda değildir ama cuma günü onu dinlemek için Arnavutluk'un dört bir tarafından gelen insanlar onu unutmayacaktır. Hocanın hitabet yeteneği, Allah'ın ve peygamberinin sözlerini açıklarken oraya gelen ve onu dinleyen bütün insanları hayrette bırakırdı. O, her zaman hareket halindeydi; her nereye gittiyse aşkla ve gönül rızasıyla ilahi adaleti, insanın amel edeceği ilmi

öğrenmesi gerektiğini, sözde durmayı, ahlaklı olmayı anlatırdı.

Ameller Alemde Sonsuza Kalır

Yakup Hoca bütün hayatı boyunca kendi halkına yakın durdu, sadece iyi günlerde değil de kötü günlerde bile, hatta yaşam ve ölüm mücadelesi olduğunda bile. İşte bundan dolayı o bu bölgenin insanların manevi lideri sayılması hak eder. O Kosova'nın kurtuluşu için savaşan askerlere(U.Ç.K) kapısını açtı ve bu orduya dâhil oldu. Son iki yılında Kumanova ve Likova'nın baş müftüsü olmasına rağmen sahip olduğu tevazudan dolayı 'imam' ve 'öğretmen' olarak isimlendirilirdi

Yakup Hoca UÇK saflarında

7 Ocak 2006'da elim bir trafik kazasında yitirdiğimiz hocamız artık aramızda yok ama amelleri ona inşallah rızayı ilahiye ve cenneti kazandırır. Amin.

Arnavutça'dan tercüme eden Jaup İmer Pashaj

ANA HATLARIYLA ARNAVUT EDEBİYATI TARİHİ

Mustafa BALCI
Necip KARAEVLİ

5. Bölüm

Frasheri Kardeşler ve Millî-Romantik Edebiyat

Frasheri kardeşler olarak bugün Tiran'da Güzel Sanatlar Müzesinin önündeki parkta büstleri dikilmiş olan Abdül (siyasetçi), Naim (şair) ve Sami¹ (düşünür, dilbilimci) Frasheri kardeşler Arnavutların millî uyanış hareketlerine eserleriyle kuvvet vermiş insanlardır.

Babalarının vefatından sonra Frasher kasabasından bugün Yunanistan sınırları içersinde kalan o dönemde Yanya vilayeti olan şehre gelirler.

Abdül Frasheri (Abdullah Hüsnü 1839-1892) en büyük kardeş olan Abdül, sekiz çocuklu bir aileyi geçindirmek için Osmanlı idaresinde bir memuriyet kazanmaya gayret eder. Nihayetinde Yanya'da gümrük müdürlüğüne tayin edilir. O sene Meclis-i Mebusan'a da vekil olarak seçilir.

Abdül Frasheri

1877de İstanbul'a geldikten sonra en küçük kardeşi olan Sami ve diğer birçok Arnavut ile birlikte İstanbul'da "Arnavut Cemiyeti'l İslâmiyesi" adında Arnavutların haklarını korumak amacıyla bir dernek kurmuştur. Temel gayeleri Osmanlı idaresine bağlı özerk bir Arnavutluk idi. Hususen Sırların, Bulgarların Karadağlıların kendi özerkliklerini kazanmaları, Abdül'e ayrı bir gayret vermiştir. 1878 haziranında toplanan Berlin konferansında Romanya, Sırbistan, Karadağ ve Bulgarların özerklikleri konuşulmuş, fakat Arnavutlar o vakit Osmanlı devletinin en mühim unsurlarından ve gerek askerî, gerekse sivil bürokraside çok etkin olduklarından adı geçen konferansta Abdül ve arkadaşlarının bu çeşit duyguları pek fazla ele alınmamıştır. Osmanlı topraklarının parçalanması söz konusu olduğu vakit Arnavutların ekseriyeti birleşme duygusu ile hareket etmeye çalışmışlardır.

10 haziran 1878de bütün Arnavutluk'tan gelen delegeler Prizren'de birlikte yürütülecek ve uyulacak bir siyaset üzerinde antlaşmağa varmışlardır, mezkûr antlaşmanın maddeleri şöyle idi:

- Sırlara, Karadağlılara ve Yunanlılara egemenlik verilmeyecek,
- Sırların Arnavutlardan zorla aldığı topraklar geri verilmesi istenecek,
- Osmanlı içinde özerklik istenecek,
- Vergilerin kaldırılması ve silah altındaki Arnavutların terhis edilmesi için gayret edilecek.

Prizren toplantısının yapıldığı ev bugün müze olarak kullanılıyor

¹ Türkçe'de Şemsettin Sami olarak bilinen kişidir.

Osmanlı Devletinin Balkanlarda tutunamayacağını gören Sultan 2. Abdülhamid Han'ın, burada Müslüman bir devletin kurulabilmesi için müstakil bir Arnavutluk fikrinin oluşmasına gayret gösterdiği ve Prizren Birliği'ni el altından desteklediği kanaati yaygındır. Nitekim, Arnavutluk Devlet Arşivi'nde gördüğümüz, Abdülhamid Han'ın Arnavut cemiyetlerinden birine 100 Osmanlı Lirası bağış yaptığını haber veren bir telgraf bunu doğrular niteliktedir².

Bu tarihî toplantının ardından Abdül Arnavutluk'ta Yunanlara karşı kuvvet toplamağa başlar. Daha sonraları Müslüman Arnavutlar, Bektaşiler, ve Ortodokslarla yapılan toplantılarda Prizren kararlarını kabul ederler. Prizren beyannamesini daha sonra Sami *Tercüman-ı Şark'ta* neşretmiştir.

Abdül yurt içinde olduğu gibi, yurt dışında Avrupalı, devrin tabiriyle düvel-i muazzama nezdinde de gerekli teşebbüslerde bulunmayı ihmal etmez. Berlin'e, Paris'e Viyana'ya ve Romanya'ya uğrayarak yapılacak büyük hareket için yardım talebinde bulunmuştur. Aynı tarihlerde 1879'da İstanbul'da Cemiyet-i İlmiyye-i Arnavudiyye (Arnavutça Matbaa Derneği) kurulur, bir yıl sonra, 1880de Ergiri'de (bugünkü Gjirokastra) Abdül'ün tesiriyle Arnavutluk'a özerklik programı iyileştirilmiştir. Abdül, bu faaliyetlerin hepsinde bizzat bulunamaz, çünkü Abdül

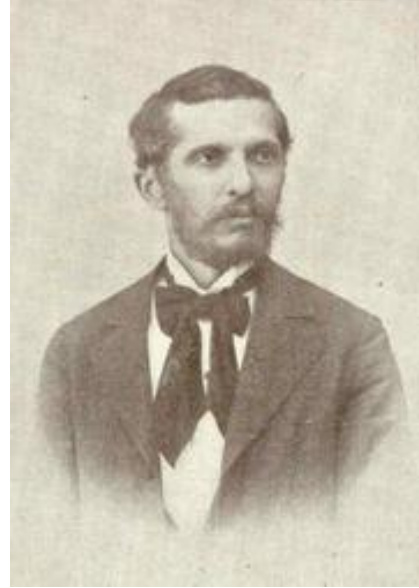
² Arnavutluk Devlet Arşivi, D.160-
Telgraf nr: 4909-40- 16 Ağustos
1324

Manastır'da Arnaud Kulübü azası
daimesine
Telgrafnameniz mansur-ı âli cenâb-
ı Hilafetpenahî olarak 100 lira
ihsan buyurulmuş olduğunu ve
keyfiyetin Hazine-i Hassa-i Şâhâne
Nezaret-i Celilesine tebliğ
edildiğini Emr-i Fermân-ı Hümâyün-
ı Mülükâna beyan ve işar eylerim.
16 Ağustos 324 (1908)
Ser-Kâtib-i Hazret-i Şehriyarî
Ali Cevad

üzerinde yoğun bir baskı kendini hissettirmektedir. Bir süre sonra Prizren'e geri döner ve geçici meclisi kurar. Kosova ve Makedonya'nın bir kısmını içine alacak bir yönetim düşünmektedir.

Daha sonra Üsküp Mutasarrıfını devirerek yönetimi ele geçirir. 1881 nisanında bölgeye gönderilen birlik ayaklanmayı bastırır, Abdül Arnavutluk'tan İtalya'ya kaçmaya çalışırken Gazi Osman Paşa ve askerleri tarafından yakalanır. Müebbet hapse mahkum edilir, dört sene yattıktan sonra yine Gazi Osman Paşanın yardımıyla affedilir. Bir sene sonra da ölür. Abdül'ün edebî bir şahsiyeti yok ama daha küçük diğer iki kardeşi onun vermiş olduğu siyasî mücadelenin kardeşlerinin edebî yönlerinin anlaşılmasında önemli bir yer tutacağı tartışılmaz.

Naim Frasheri: (1846-1900)

Naim Frasheri

Arnavutluk'un millî şairi olarak kabul edilen bu şahsiyet çocukluğunu Frasher'de geçirir, Türkçe, Arapça ve Farsça eğitim alır. Daha sonra Yanya'ya gider ve orada Zosimea Yunan okulunda Yunanca, Fransızca, Latince, dillerini de talim eder. Daha sonraları Bektaşî tekkesinde manevî eğitim alır ve kendi gayretiyle daha önce

PRIZREN BİRLİĞİ DESTANLARI :

Arnavut halk şiirlerinden en çok yer alan konular arasında bilhassa 1877 Osmanlı-Rus Savaşından sonra Arnavutlarla Sırp, Karadağlılar ve Yunanlılar arasındaki savaşlardır. Berlin'de Bismark'ın başkanlığında yapılan barış konferansına giden Prizren Birliği liderlerinden Abdül Bey Frasheri için halk şu manzumeyi örmüştü :

Abdül, shite pasurinë, një barrë flori
Hipe vaporit e shkove, vafte në Berlin.
Vafte te Bismarku brënda, ndënje në skami,
Çtë pyen edhe thanë : «Djalë, nga je Ti?»
«— Unë jam nga Shqipëria, Abdyll Frashëri!
Ju lutem, shikoni mirë, ju për Shqipëri.
Mos e bëni copa-copa, sikur s'ka njeri.
S'jemi Grekër, as Bullagarë, as nga Mal i Zi.
Jemi vetëm Shqipëtare dhe duam liri,
Të rriturë n'ato male, me libra në gjil!»

Türkçesi :

Abdül, bir yükten ibaret varını sattın,
Vapura atlıyarak Berlin'e gittin.
Bismark'ın karşısına çıkıp oturdun,
Ne sordular sana : «Oğlum, sen nerelisin?»
«— Arnavutluktanım ben, adım Abdül Frasheri!
Çok rica ediyorum, Arnavutluk'u düşünün!
Onu sahipsiz sanıp param parça etmeyin!
Biz ne Yunan, ne Bulgar, ne de Karadağlıyız!
Yalnız Arnavuduz biz, hürriyete taparız!
Dağlarda büyüdükse de, kitaplar koyunuzdur!...» (25)

Prizren Birliğinin Güney Şubesinin açılması münasebetiyle dizilen bu şarkı da lirik olduğu kadar, mânalıdır da :

Kurvelesh e Gegëri,
Ç'u mbëlodhë n'Ergjëri.
Ky Abdyll Bej Frashëri,
Ç'u përpoq i varfëri,
Shkriu tri barrë flori,
Shtatë herë në Frengji,
Ç'u përpoqe, bej për ne,
Me mëndje, me hazine,
Dy hejbe me hazine,
N'Evropë se ç'i tretel..

Türkçesi :

Kuzey ve Güney halkı
Ergiri'de toplandı.
Şu zavallı Abdyll Bey
Üç yük altın harcadı.
Avrupaya yedi defa gidip
Maddi, manevi gücüyle
Bizim için çalıştı... (26)

Abdül Bey Frasheri'nin Avrupa'ya gidişini anlatan liriklerden iki örnek

başladığı şarkı lisanlarını öğrenmeye devam eder. Yanya'da okulu başarıyla bitirir ve almış olduğu iki taraflı eğitimle Osmanlı'nın 19. asrın sonunda yetiştirdiği aydınlarından biri olur. Daha sonra bir süre İstanbul'da bulunur, bu arada Farsça dilbilgisi kitabı olan *Kavaid-i Fârisiyye* adlı çalışmasını bastırır. Sağlık sorunları yüzünden tekrar Arnavutluk'a dönmek zorunda kalır. Önceleri Berat'ta memur olan Naim, daha sonraları sağlık

sorunlarına çözüm bulmak amacı ile Avusturya'ya gider. Bu sıralarda Viyana'ya yaptığı bir ziyarette İskender Beyin kılıcını görür. 1882de Abdül abisinin yakalanmasından sonra, İstanbul'da bulunan Sami'yle birlikte Arnavutların haklarını koruma derneği ve Arnavutça matbaa derneğinde birçok eser yayımlayarak Arnavut bilincinin ve millî hareketin kitleleşmesinde mühim rol oynarlar.

Naim'in basılmış yirmiden fazla eseri bulunmaktadır. Bunların dördü Türkçe, biri Farsça, ikisi Yunanca, onbeşi ise Arnavutça'dır. O zaman eserlere uygulanan sansürlerden dolayı Naim eserlerinde kendi adını kullanmaktan ziyade NHF veya NH şeklinde kısaltmalarla kitaplarını neşrediyordu.

Eserlerin neşir tarihleri:

İhtarat ve Keşfiyat, 1881

Shpikje dhe Zbulime (= Tespit ve Teşhis), 1881/1882

Fusûl-i Erbaa, 1883, İstanbul, (Fransızca bir kaynaktan esinlenerek hazırlanmış hikâyeler)

Tahayyulat, 1884 (200 sahifelik Farsça şiirler)

İlyada, 1886 (bu eseri Türkçe'ye ilk tercüme eden Naim'dir)

Arnavutların Gerçek İstekleri, Bükreş, 1886 (Yunanca yazılmış ve Yunanlıların Arnavutluk'un güneyinde sadece Yunanca eğitime izin vermek suretiyle neler yapmak istediklerini anlatan bir şiirdir)

Aşk, 1895 (Sekiz şiirden müteşekkil bir eserdir, Yunancadır bu eserde onların kültürlerini ne kadar iyi tanıdıklarını belirtmek ister)

Naim'in 1880'lerde Arnavutça yazmaya başladığı görülmektedir. *Arnavutluk* adlı eserin yazma nüshaları, hususen Romanya'da Arnavutlar arasında elden ele dolaşmak suretiyle yaygınlık kazanmıştır. Bu eserde milliyetçilik, Arnavutların eski kahramanlıkları, kendi lisanlarıyla eğitim yapmaları gerektiği ve millî hisleri uyanıracak sair konular işlenmiştir.

İstanbul'da yürürlükte olan sansür, Arnavutça eserlerin basılmasına izin vermediği için eserler Romanya'da basılmaktadır³. Naim, ilk mektepler için içerisinde çocuk şiirleri bulunan bir kitapçık bastırır. Ayrıca herkesçe bilinen

³ Romanya, hem Arnavut milliyetçileri, hem de İttihatçılar için bulunmaz bir nimettir. Çünkü İstanbul'dan kaçıp Romanya tâbiyetine geçen Dr. İbrahim Temo Romanya'da çok etkin biridir. Ayrıntılı bilgi için bak: Şükrü Hanioglu, "İbrahim Temo", TDV İslâm Ansiklopedisi.

şiirlerini burada kitap olarak ta'b ettirir. Yukarıda zikredildiği şekliyle milliyetçilik ve memleket hislerini terennüm eden bu şiirler kısa zamanda Arnavutların arasında hızla yayılır ve toplumun büyük bir kısmında makes bulur.

Naim, şiirlerinde şehir hayatının sıkıcılığından ve yüksek dağların, yaylaların, köylerin o ferah hayatından hasretle bahseder. İstanbul'un yorucu kalabalığından bıkmıştır. Burada Abdülhak Hamid'in *Sahra*'daki şiirlerini hatırlamamak mümkün mü, o da *En büyük zevkim, ümidim, neşem Kırdı seyran idi, her gün, her dem* şeklinde şehirlerin dışındaki hayata duyduğu özlemi dile getirmektedir. Sahra'nın neşir yılı 1879 olduğuna göre Abdülhak Hamid, romantizmiyle Namık Kemal'i olduğu kadar Naim'i de tesiri altında bırakmıştır.

Abdülhak Hamid

Naim'in vatan sevgisi ile imtizaç edilmiş bu şiirinden bazı örnek mısraları aşağıya alıyoruz:

*Ey Arnavutluk'un dağları ey uzun kavaklar
gece gündüz düşündüğüm çiçeklerle dolu
geniş bayırlar*

.....
*Sen ey Arnavutluk sen Arnavut ismini
vermekle beni şereflendirdin*

Kalbimi aşk ateşiyle doldurdun

*Ey Arnavutluk ana ben sana hasretim
aşkı kalbim asla unutmaz*

Yaz Gülleri adlı şiir kitabını 1890da Bükreş'te bastırır. Bektaşilik ve Fars şiirinden aldığı duyuş ve ifade şekillerini

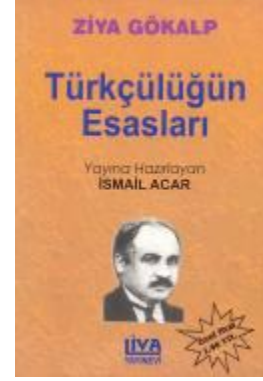
vatan sevgisiyle birleştiren Naim, millî şahsiyetin şekillenmesinde mühim rol oynayarak mezkûr kitabında (*Hayat, Geçmiş Zaman, Gönül, İncil ve Bizim Dilimiz* vs.) yeni bir felsefî yaklaşım getirmiştir. Buradaki *vatan* temasının oluşmasında yakın tarihlerde Türk edebiyatında Namık Kemâl'in aynı temalarla ne kadar etkili olduğu gözden uzak tutulmamalıdır. Naim'deki *vatan* fikrinin oluşmasında Namık Kemâl'in etkisi araştırılması gereken bir husustur.

1894te Romanya'da (*Cennet ve Uçan Sözler*) adlı şiir kitabını ve eş zamanlı olarak ahlakî bir kitap olan *Ders'i* neşreder. Bu eserlerinde eski zamanlardaki dinî değerlere bağlı (putperest) Arnavut kahramanlarını övücü ifadelerle rastlanır. İki yıl sonra Homeros'tan *İlyada*'yı bu kez Arnavutça yayımlar.

1898'de 11.500 mısralık ve en büyük eseri sayılan destan tarzı *İskender Bey Tarihi* adlı manzumeyi yayımlar. Bu eser, 1895-1898 yılları sırasında kaleme alınmış olmalıdır.

Bir başkaldırış simgesi olarak yeniden üretilen İskender Bey karakteri Arnavut halkının millî birlik hareketine çekilmesinde kullanılan bir tarihî aktördür. İskender Bey, 2. Murad'a rehin olarak verilir ve medreselerde yetişir, aslında Osmanlıların, bilhassa Fatih'in Avrupa'ya yürüyüşüne uzun yıllar mani olduğu için Hıristiyan Avrupa'da, hususen Fransa ve İtalya'da yarı kutsal bir kişilik olarak kabul edilir. Naim'in bu eseriyle başlayan süreçte ve daha sonraki dönemlerde Müslüman Arnavutları Osmanlı geçmişinden soğutmak ve hemen sadece Türklerin ötekileştirilmesi ile inşa edilmeye çalışılan Arnavut kimliği için tarihî bir karakter olarak yeniden üretilir ve Osmanlılıktan soyutlanarak icat edilen kurgusal tarihte baş kahraman olarak yerini alır. Osmanlı tarihinde Paşa olan ve sayısı yüzlerle ifade edilen çok sayıda Arnavut varken, sayıları belirsiz 'bey'lerden bir tanesinin böylesine öne çıkarılması çok manidardır. Aslında bu yönüyle hemen aynı dönemde, Ziya

Gökalp'in başını çektiği bir bölük aydının Osmanlı Türkleri için de İslâm öncesi Türk tarihi bir kurtuluş reçetesi olarak takdim ettikleri düşünülürse, içi içe geçmiş iki halkın birbirinden kopartılarak nasıl en uzak uçlara savruldukları görülebilir.

Halbuki Balkan Savaşlarında çok mühim dört kaleden (İşkodra, Yanya, Selânik ve Edirne) ikisinin kumandanı Türk, ikisinin de Arnavut idi.

İşkodra'yı Hasan Rıza Paşa Müdafaa etmişti

Naim, *İskender Bey Tarihi*'nden sonra, *Kerbelâ* adlı Şîlik öğretilerinin konu edildiği bir eser daha neşreder. Bu eserde herhangi bir karakter öne çıkartılmaz. Naim'de hayli esnek bir Bektaşilik anlayışı vardır. Bunda belki de çocukluk döneminin etkisi vardır. İslâmî değerler ve İseviliğin terkihiyle millî ittifaka kuvvet verilebileceğini zikretmiştir. Bektaşilik Arnavut kültürünün gizlilikten kurtularak yayılmasına çok hizmet etmiş ve bugün, resmen Arnavutluk'un dinî topluluklarından biri olarak kabul

edilmektedir. Bektaşîliği Arnavutların dini olarak görme temayülü de kaynağını Naim'den alır.

Naim'in dili edebî açıdan ele alındığında bugün kabul edildiği gibi millî şair unvanını karşılayacak kuvvette olmayabilir. Ama şiiirlerinde işlediği siyasî, toplumsal, felsefî ve dinî meselelerin ilk olması Arnavutların müstakil bir devlet kurabilmelerinde başat bir rol oynaması bakımından bu unvan çok da sebepsiz sayılmaz.

Frasheri kardeşlerin üçüncüsü olan **Sami**, daha çok Türkçe ile meşgul olmuş ve Türk dili edebiyatında büyük eserlere imza atmıştır. Bu yönü Türk edebiyatı tarihlerinde uzun uzun anlatılır. Arnavutça açısından bakıldığında da Abdül ve Naim beylerin yaptıklarını tamamlar mahiyette çalışmalara mütevazı katkılarda bulunmuştur.

Sami Frasheri

Kardeşi Naim Bey ile birlikte 1884'te İstanbul'da ilk Arnavutça dergiyi çıkarmaya başlamıştır: *Drita* (aydınlık/ışık). Bu dergi üç sayı çıkar. İkili daha sonra *Ditura* (bilgi/bilim) adıyla 12 sayı süren bir dergiyi yayımlar. Ayrıca, *Abetare e Gjuhës Shqip* (Arnavut Abecesi) adlı kitabı ile bugünkü Arnavutça'da kullanılan harflerin ilk şeklini dizgesel olarak ortaya koymuştur. Bu kitap da sansür sebebiyle Bükreş'te, *Drita* Derneği tarafından, S. H. F. (Şemseddin Halit Frasheri) imzasıyla neşredilmiştir. Yine aynı yıl içerisinde, mezkûr dernek tarafından Bükreş'te Sami'nin *Shkronjëtoe e gjuhës Shqip* (Arnavutça Dilbilgisi) adlı

eseri yayımlanır. *Deshkronje* (coğrafya) adlı eseri de bundan iki yıl sonra Bükreş'te, bu kez *Ditura* derneği tarafından basılır. Sami, bir düşünür ve dilci olarak bu katkıları yaparken Osmanlı sınırları dışındaki İttihat ve Terakkî temsilcileri ve Arnavut milliyetçileri ile de temas halindedir. Ayrıca 1887'de Görice'de (şimdiki Korça) açılacak ve eğitim dili Arnavutça olacak okula izin alınmasına da katkıda bulunmuştur. Türkçe'de *Besa Yahut Ahde Vefa* adıyla bilinen eseri Arnavutça'da *Besa* adıyla yayımladığından Arnavutça ilk tiyatro eseri yayımlayan kişi olma unvanını elde eder.

Bükreş'te yayımlanan ve Arnavut milliyetçiliğinin manifestosu kabul edilen *Arnavutluk Neydi, Nedir ve Ne Olacak?* adlı kitabın kime ait olduğu tartışma konusudur. Bir kesim Sami'ye ait olduğunu iddia etmektedir. Bilhassa Türkiye'de, Sami'nin Türk milliyetçisi olduğunu kabul eden çevreler ise bu eserin Sami'ye ait olduğu görüşüne şiddetle karşı çıkmaktadırlar⁴.

Türkiye'de bilhassa Sami Türkçü çevrelerle çok sıkı temas hâlindeyken, bir taraftan da Arnavut milliyetçiliğinin oluşumunda çok etkin rolleri olan kardeşlerine yardım etmesi, İttihatçılarla ilişkisi sürerken bir taraftan da Saray'a yakın durması -işe gitmediği hâlde maaşını alabilmektedir- vs. konular zihinlerde birtakım suallerin oluşmasına sebebiyet vermektedir.

Arnavut edebiyatına doğrudan olmasa da, yaptıkları açık veya örtük faaliyetlerle büyük katkı sağlayan iki Ohrili, İbrahim Naci (Derviş Hima) ve İbrahim Temo zikredilmesi gereken diğer isimlerdir.

Romantik akıma İtalya'dan bir Arnavut yazar ve şairini de eklemek gerekir: Zef Serembe, 6 Mart 1844'te, Kalabriya bölgesinde (çizmenin burnu) doğar,

⁴ Ömer Faruk AKÜN, "Şemseddin Sami", *MEB İslâm Ansiklopedisi*, Eskişehir, 1997.

1883'te Cosenza'da "İtalyanca Şiirler ve Arnavutça'dan Çevrilmiş Şarkılar" adlı eserini yayımlar. Yazar, 1886'da Sicilya'ya gider ve burada, Arbereşlerin (Arnavutluk Osmanlı hakimiyetine geçince İtalya'ya göç etmiş Arnavutlara verilen isimdir) yaşadıkları bölgeyi gezer. 31 Mart 1887'de, Giuseppe Schiro'nun sahibi olduğu, "Genç Arnavutlar" dergisinde bir şiiri yayımlanır. Ele avuca sığmaz biridir, Brezilya, Amerika ve Arjantin'e gitmiştir. 1901 yılında Arjantin'de ölür. Eserlerini İtalyanca yayımlamış olmasına rağmen Arnavutluk Arnavutları ile Arbereşler arasındaki bağların kuvvetlenmesinde çaba göstermiştir.

2. Abdülhamid' in son zamanında Arnavut hareketinin en dikkate şâyân siması, Konitsalı Faik Bey (d. 1874) idi. Bir müddet İstanbul'daki Mekteb-i Sultanî'de okur, sonra Avrupa'da tahsiline devam etmek için Türkiye'den ayrılır (1895) ve Avrupa'da Thrang Spiro Bey namını alır ve faaliyetlerini sürdürür. Bilhassa Dituria cemiyetinin yardımı ile 1896'da tesis edilip, Arnavutça, Fransızca bazen de Türkçe olarak neşredilen *Albania* adlı bir derginin idareciliğine geçer. Bu dergide, millî duyguları ihtiva eden birkaç roman neşretmiştir. Daha sonra bu mecmuadan başka, 1899-1902'ye kadar Brüksel'de, günün haberlerini neşreden, yalnız Arnavutça, "*Küçük Albanya*" adlı bir ikinci dergi daha çıkarmıştır. Faik Konitsa, Toska ve Gega (kuzey ve güney ağızları) lehçelerini birleştirmek ve yeni kelimeler icat etmek suretiyle; milletine geniş bir edebî lisan vermek emelinde idi⁵. Başında bulunduğu derginin basıldığı sokağa Brüksel Belediyesi "Arnavutluk Sokağı" adını vermiştir. 1902'de Faik Bey Londra'ya gider ve orada 1902-1909 senelerinde *Albania*'yı çıkarır. O sırada Amerika'ya geçerek, Boston'da *Dyelli* (güneş) adlı mühim bir Arnavut gazetesi kurar, bu gazete yayımını 1940lara kadar devam ettirmiştir. Washington'da

tahminen 15 yıl, Arnavutluk elçisi olarak hizmet vermiştir.

Faik Konitza

1908'den sonra ismi anılmaya değer bir başka Arnavut edibi de Gjyerg (Cerc) Fishta'dır. Bu zatın asıl ismi Zef'tir, Fishta'da doğmuştur. 24 Şubat 1894'te, Arnavutluk'ta 40 yıldan beri aslı Arnavut olan ilk Katolik rahip olur. *Hilli Drites* (Yıldızlar ve Aşk) adlı meşhûr edebî ve ilmî Arnavut mecmuasını kurarak, Arnavut milliyetçiliğinin halk arasında yayılmasını sağlayan şiirler yazmıştır.

Kuzey Arnavutluk, Avusturya ve Macaristan orduları tarafından, 1916'dan 1918'e kadar işgâl edildiği sırada, Fishta İşkodra'da tedrisatın Arnavutça yapılmasını sağlar. 1919'da Paris sulh kongresinde Arnavut murahhas heyetinin umumî katipliğini yapmıştır. 1921'de ilk Arnavut meclisinde İşkodra vekili ve meclis başkanı vekili olmuştur. Balkan antlaşması toplantılarına (1930'da Atina ve 1931'de İstanbul), Arnavutluk temsilcisi olarak iştirâk eder. 1939'da İtalya'nın Arnavutluk'u ilhakı üzerine, Fishta İtalyan akademisi âzâlığına seçilir. 69 yaşındayken 30 Ocak 1940'ta İşkodra'da ölür. Fishta, Naim'den sonra, en büyük Arnavut edibi sayılmıştır.

⁵ Karl Süßheim, "Arnavutluk", *MEB İslâm Ansiklopedisi* 1. C., Eskişehir, 1997.

Gjergj Fishta

Müstakil Arnavutluk'un tarihi açısından ve Arnavut kültürünü 20. asrın başlarında temsil eden en mühim kişiliklerden biri de Fan S. NOLİ'dir. 06.01.1882'de Edirne'ye bağlı İbriktepe'de doğmuştur. Edirne Rum Lisesini bitirmiş ve ardından Amerika'da tıp, astronomi eğitimi almıştır. Bu süre zarfında bu ülkede birtakım Arnavut derneklerinin kurulmasında etkin görevleri olmuştur. Dünya edebiyatının birçok eserini Arnavutça'ya kazandırmıştır. Arnavutluk Ortodoks Kilisesi'nin ilk başrahibi ve Arnavutluk'un ilk başpiskoposudur. Arnavutluk'un Milletler Cemiyetine üye olmasında çok önemli katkıları olmuştur. 1924 yılının Haziran ayından, aynı yılın Aralık ayına kadar ülkesinin başbakanlık görevini yürütmüştür. 1. Dünya Harbinden sonra ve Ahmet Zogu'dan önce Arnavutluk'un devlet olarak teşkilatlanmasında çok büyük katkıları olmuştur. Fan S. NOLİ, Din adamlığı, yazarlık, filozofluk, akademisyenlik, ve siyaset adamlığı vasıflarını bünyesinde toplamıştır.

Fan Noli
(Türk aleyhtarlığı ile de bilinir)

Arnavutlar arasında eser neşreden ilk kadın yazarlar; *Sultan Hamid* adlı romanıyla meşhur Kadriye Hanım⁶ ve 1917 Adana doğumlu olan ve Gjirokastra'da halk ağzından yaptığı derlemelere dayanan *Siç me thotë nënua plakë* "Yaşlı Annemin Söyledikleri", *sa u-tunt jeta* "Hayat Nasıl Geçti", *Rreth vatrës* "Dünyanın Çevresinde" kitapları ile tanınan Musine Kokolari'dir. Musine Kokolari, Birlik başkanı [Seyfullah Malışova](#) tarafından 1945 yılında Arnavut Yazarlar Birliği üyeliğine davet edilir. Önceleri, acemiliği döneminde, Arnavutluk Sosyal Demokrasi Partisinin yayın organı *Zëri i lirisë* "Özgürlüğün Sesi" gazetesinde faaliyetlerini sürdürür. 1946 yılında [Seyfullah Malışova](#)'nın tutuklanmasıyla birlikte Musine Kokolari de tutuklanıp askerî cezaevine kondu; *sabotajcı ve halk düşmanı* suçuyla 20 yıl hapse mahkum edilmiştir. Bundan sonra hayatının 18 yılını Burel şehrindeki bir tecrit kampında, hapishane okulunda çok zor şartlar altında çalışarak geçirir. Buradan 1964'te ayrılır ve rejim tarafından bir kasabada sokak süpürgecisi olarak çalıştırılır. Her günün sonunda gençliğinde derlediği hikâyelerdeki dinî ve siyasî görüşleri yüzünden acımasızca zulmedilir. 1983 senesinde kanserden ölür.

Musine Kokolari

⁶ Karl Süsseim, agm.

ÇAMERIA GÜNLERİ YAKLAŞIYOR **27 Haziran Çameria Soykırım Günü**

YUNANİSTAN'IN ÇAM ARNAVUTLARI ÜZERİNDE UYGULADIĞI SOYKIRIM

Çamerya Sözüünün Anlamı

Çamerya kelimesinin kökeni hakkında kesin bir şey söylemek yanlıştır, bu kelimenin kökeni hakkında farklı bir kaç görüş vardır, fakat en önemli iki görüş ise;

1- Çamerya bölgesinin ortasından geçen eski "t'chiam" nehrinin adının zaman içinde değişime uğramasıyla yani çam adını almasıyla oluşmuş bir kelimedir. Bu isme birçok Eski - Roma ve Helen haritalarında rastlamaktayız.

2- Alman araştırmacısı J.Fallmerajer'e göre ise, "çam" kelimesinin kökeni Türkçe'den gelmekte ve anlamı, çam ağaçlarıyla kaplı orman demektir.

Çamerya Arnavutları

Çamerya Bölgesinin Coğrafi Konumu

Çamerya, Yunanistan'ın kuzey-batısında yer alan yaklaşık olarak 10.000 km² yüzölçümüne sahip olan bir bölgedir. Literatürde Çamerya, Güney Epir olarak ta bilinir, burada yaşayanlara da Epirli denir. Arnavutların çoğunlukta yaşadığı toprakların en güneyini oluşturur. Bu bölgede, Parga,

Preveze, Gumenitsa, Margeliç, Filat, Paramitsa ve Filipiad şehirleri bulunmaktadır.

Preveze Yarımadası, Yunanistan'ın en verimli topraklarına sahip olmasının yanı sıra Avrupa ile bağlantısını sağlayan en yakın bölgesidir. 1908 Osmanlı sayımına göre Çamerya'nın nüfusu 73.000 kişiydi. Bunların % 92' si Arnavutlardan oluşuyordu, geriye kalanı ise, Yunanlılardan, Ulahlardan ve Romanlardan oluşmaktaydı. 1. Dünya Savaşı'nın başlangıcında, Çam Arnavutlarının % 50'si Müslüman, % 50'si Ortodoks dinine mensuptu.

Sırp ve Yunanistan'ın Şovenist Planları

1844 yılında Sırbistan ile Yunanistan birbirleriyle anlaşmış gibi kendi sınırlarını genişletmek amacıyla siyasi planlar yapmışlardır. Bunlar;

Zamanın, Sırbistan İçişleri Bakanı İlia Garashanin hazırladığı " Naçertanie" adlı siyasi programında Büyük Sırbistan'ı kurmayı amaçlıyordu. Bu amacına ulaşmak için, Arnavutluk'un Kuzey'ini ve Kosova'yı işgal etmeyi düşünüyordu.

Aynı dönemde, Yunanistan Başbakanı Jorgo Koleti Yunan topraklarını genişletmek için "Megali İdeja"- (Büyük Düşünce) olarak adlandırdığı siyasi programı hazırlamıştı. Bu siyasi programın amacı da, İstanbul'un başkent olacağı, Balkanlardaki tüm Ortodoksları bir devlet çatısı altında toplayarak büyük bir Yunan devleti kurmaktı.

Sırbistan'ın Kuzey Arnavutluk ve Kosova'da, Yunanistan'ın ise Güney Arnavutluk'un topraklarında işgalci emelleri vardı. Yani, Sırbistan ve Yunanistan, Arnavutların yaşadığı bölgeleri kendi aralarında paylaşmalıydı.

Bu iki ülke, Arnavutluk'un sınırlarının belirlendiği 1913 yılındaki Londra

Büyükelçiler Konferansı'nda, amaçlarına kısmen ulaşmış oldular. Bu konferansta, Arnavutların yaşadığı Kosova ve Makedonya Sırbistan'a, yine Arnavutların çoğunlukta yaşadığı ve Arnavut toprağı olan Çameria da Yunanistan'a verilmiştir.

Sırp Kadınları silah eğitimi alırken -1912

Sırbistan'ın yaptıklarını bütün dünya biliyor ve konumuz olmadığı için bunun üzerinde durmayacağız.

Yunanistan, bu topraklarda yaşayan Arnavutları Yunanılaştırmak için aşağıdaki yöntemleri uygulamıştır;

- Müslüman Arnavutlara karşı etnik temizliği hayata geçirmek için, çeşitli baskılar yaparak onları göçe zorlamış, göç etmeyenleri ise katletmiştir.
- Arnavutların yaşadığı bölgelere, Yunan, Ulah ve Romanları (Çingeneleri) getirerek, demografik yapıyı değiştirmiştir,
- Arnavut dilini yasaklayarak, Ortodoks Arnavutları milli kimliklerinden soyutlamış ve Yunanılaştırmıştır.

Çameria'da Yunanlıların Arnavutlara Uyguladığı Baskı Politikası

Yunan şovenistleri, yukarıdaki emellerine ulaşmak için hemen harekete geçtiler;

1913 yılında Yüzbaşı Deli Janaqi tarafından, Çam Arnavutlarının ileri gelenlerinden 72 kişi Paramithi'de, diğer bölgelerde ise yüzlercesi öldürüldü.

1. Dünya Savaşı'ndan sonra, sadece Çameria'da yapılan toprak reformuyla, Çam Arnavutlarının topraklarına el kondu.

Bu toprak reformu, Yunanlılara uygulanmadı.

Yunanistan, Türkiye ile 30 Ocak 1923 yılında Lozan'da imzaladığı "Mübadele Anlaşması'na" dayanarak 1923 - 1926 yılları arasında on binlerce Arnavut'u Türkiye'ye, göndermiştir.

Yunanistan'dan 1913 - 1944 yılları arasında, Türkiye'ye yaklaşık 85.000 Arnavut göç etmiştir. Bunların çoğunluğunu Çam Arnavutları oluşturmaktaydı.

Bugün, Türkiye'nin Marmara, Akdeniz ve özellikle Ege Bölgesi'nde yaşayan yüz binlerce Çam Arnavut'u bulunmaktadır.

Bu mübadele ile Arnavutların yaşadığı bölgeler boşaltılıyor, yerlerine Yunanlılar, Ulahlar ve Romanlar yerleştiriliyordu.

Yunanistan'da 1936 yılında faşistlerin iktidara gelmesiyle, Çam halkının üzerindeki baskılar artmıştır. Arnavutça yasaklanmış, Müslüman Arnavutlarla Ortodoks Arnavutlar birbirlerine karşı kışkırtılıyor, ağır vergiler konuyor, Arnavut köylerinin isimleri değiştiriliyor, Çam Arnavutların yaşadığı köylere Yunanlılar yerleştiriliyor ve bunların sonucunda Çam Arnavutları, Türkiye'ye ve Arnavutluk'a göçe zorlanıyordu.

İtalya -Yunanistan savaşı öncesi 15-70 yaşları arasındaki 6.000'e yakın Çam Arnavut'u Ege Denizi'ndeki adalara sürgüne gönderildi. Bunlardan 350 kişi işkenceyle öldürüldü, 400'e yakını ise sürgün sırasında açlıktan ve sefaletten hayatını kaybetti.

Yunan ordusu tarafından, 1939 - 1940 yıllarında başlatılan seferberlikte, orduya alınan Arnavut gençlerine silah yerine kazma kürek verilerek aşağılandılar ve geri

hizmette taş kırma, yol yapımı gibi çeşitli işlerde kullanıldılar.

Yunanlılar tarafından, Arnavutlara bu baskılar uygulanmasına rağmen, İtalya işgali sırasında, İtalyanların yanında yer alan çam Arnavutlarının sayısı oldukça azdı.

Büyük Soykırım

Direkt Hitler'in emriyle silahları elinden alınan Çam Arnavutları, silahsız kalınca Yunanlılar tarafından katliama uğramışlardır.

Şimdiye kadar yaptıkları katliamlarla doymayan Yunanlılar, 27 Haziran 1944' te başlattıkları soykırımı Mart 1945 e kadar devam ettirmişlerdir. Bu soykırım, insanlık tarihine kara bir leke olarak yazılmıştır. Bu katliam, Çam Arnavutlarında unutulmayacak korkunç izler bırakmıştır.

Bu katliamda, Çam Arnavutlarının % 10'u yok edilmiştir.

1944 yılı Haziran - Ekim arası, Filat ve Paramithi'de 2.000 nin üzerinde kadın, çocuk ve yaşlı öldürülmüş, Çamların mallarına el konulmuştur.

Çam Arnavutlarından, bu dönemde sivil 3245 kişi katledilmiş olup bunların 2900'ü genç ve yaşlı erkek, 215'i kadın, 95'i çocuktur, 3 yaşından küçük 32 bebek öldürülmüş, 75 kadın kaçırılmış, 750 kadına tecavüz edilmiş, 68 köy yakılmış ve yıkılmış, 5.800 ev yerle bir edilmiş, 68 ibadethane tahrip edilmiştir.

25.000 Çam Arnavut'u Alman işgal kuvvetleriyle işbirliği yaptığı bahanesiyle Arnavutluk'a göçe zorlanmıştır. Günümüzde, Arnavutlukta yaşayan Çam Arnavutlarının sayısı 200.000'i geçmektedir.

Çam Arnavutlarının, işgalci kuvvetlerle işbirliği yaptığı iftirası doğru değildir. Çam Arnavutları işgalci kuvvetlere karşı savaşmak için;

1943 yılında Çamerya çetesini, çok kısa bir süre sonra da Çam Arnavutları taburunu kurmuşlar ve Alman işgalcilerine karşı 1943 yılında Konsipolit'te 55 gün savaşmışlardır.

Aynı şekilde, ülkenin değişik yerlerinde, Çam Arnavutları, Yunanlılarla kurdukları karışık ordu birliklerinde, Alman işgalcilerine karşı savaşmışlardır.

1944 İlkbaharında, Alman işgalcilerine karşı savaşmak üzere 500 kişiden fazla savaşçıdan oluşan, Qeramic'te Ali Demi isimli 4. Tabur kurulmuştur.

Çam Arnavutlarının, Alman işgalcileriyle işbirliği yaptığı tezi, Yunanlıların Arnavutlara soykırım uygulamak için ileri sürdükleri bir yalandan başka bir şey değildir.

Tam aksine, Çam Arnavutları üzerinde katliam yapan komutan Napolion Zerva Alman işbirlikçiliği yapmıştır, Bunu Alman kaynakları da onaylamaktadır ve bu katilin Gestapo üyesi olduğu daha sonra ortaya çıkmıştır.

Soykırımcı komutan Zerva 1947 yılında içişleri bakanlığına atanmıştır. Zerva'nın Alman işbirlikçisi olduğunu bilen Amerika, bu atamadan duyduğu rahatsızlığını Yunan Hükümeti'ne iletmiştir.

Yunan askerleri Arnavutları sınırdaşı ederken

Çameryalı Arnavutların İstekleri

Çam Arnavutları kendilerine yapılan soykırımı dünyaya duyurmak ve kamuoyu yaratma çalışması yapmak için;

- Arnavutluk'a zorla göç ettirilen Çam Arnavutları hemen, “ Çam Antifaşist Komitesi “ çatısı altında örgütlendiler, dünyanın önemli kurumlarına yazılar yazarak kendi trajedilerini anlattılar ve haklı davalarında destek aradılar,

- Arnavutluk'un, çok partili sisteme geçmesiyle Ocak 1991 yılında, “Çamerya Yurtsever Siyasi Derneği' ni” kurdular ve bu dernek vasıtasıyla dünyanın önemli uluslararası kurumları; BM, ABD, AB, AP. v.b. ile iletişime geçerek, kendi isteklerinin gerçekleşmesi için mücadele etmişlerdir.

Çameryalı Arnavutlar, uluslararası kurumlara gönderdikleri yazılarda, Yunanistan'dan sadece azınlıklara tanınan hakların kendilerine de tanınmasını (örneğin: Arnavutluk'ta yaşayan Yunan azınlığa tanınan hakların aynısının) istemişlerdir.

Çam Arnavutları;

- Yunanistan tarafından, Yunan vatandaşlığının kendilerine iade edilmesini,

- Yunanistan'a, yani 1944 - 1945 yıllarında kovuldukları kendi topraklarına (Çamerya'ya) geri dönmeyi,

- 1944 - 1945 yıllarında, Yunanistan'dan Arnavutluk'a sürüldüklerinde ellerinden alınan evlerinin ve topraklarının kendilerine iade edilmesini,

- Çamerya'dan kendilerini sürdükleri, soykırım uyguladıkları ve mallarına zarar verdikleri için, Yunanistan'dan maddi tazminat talebinde bulunmuşlardır.

Buna karşın, Yunan yetkilileri: “bizim için Çam sorunu diye bir sorun yoktur, bu sorun, 1944 yılında kapanmıştır.” cevabını vermektedirler.

1994 yılında Arnavutluk Cumhuriyeti Meclisi 27 Haziran'ı, Yunanistan'ın Çam Arnavutlarına karşı uyguladığı ”Soykırım Günü” olarak ilan etmiştir.

1999 yılında Kosova'daki savaşta, NATO Sırbistan'a askeri müdahalede bulunduğu, Yunanistan NATO üyesi olmasına rağmen bu müdahaleye katılmamıştır. Yunanistan, Arnavutlara karşı daima Sırbistan'la birlikte hareket etmiştir. Bu iki ülkenin en büyük destekçileri ise Rusya olmuştur. Rusya, BM Güvenlik Konseyi'nde, Kosova'nın bağımsızlığını engellemek için elinden geleni yapmaktadır. Burada Arnavutlara karşı Slav-Ortodoks işbirliği söz konusudur.

Yunanistan ve Yugoslavya'nın Arnavutlara karşı uyguladıkları soykırım sonucu, bugün Türkiye'nin her tarafına yayılmış milyonlarca Arnavut yaşamaktadır.

BM, Amerika, AB ..vb. kurumların, Çam Arnavutlarına karşı yapılan haksızlığa göz yummaları ve Yunanistan tarafından gasp edilen haklarının iade edilmesi için, bu kurumların üzerlerine düşen görevleri yerine getirmeleri gerektiğini düşünüyoruz.

Türk - Arnavut Kardeşliği Derneği
Genel Sekreteri
Kamil BİTİŞ

ÜSKÜB'DE YAŞAYAN MÜSLÜMAN TOPLULUKLARIN DEĞERLER DÜNYASI ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR DEĞERLENDİRME

Enez İdris

3. Bölüm

1) Dinî Örgütlenmeler

Sosyal yapı, çeşitli kurum ve grupların fonksiyonel biçimde bir araya gelmesinden oluşur. Temel toplumsal kurumların ne olduğu konusu sosyologlar arasında fazla bir tartışmaya neden olmamıştır. Siyaset, ekonomi, aile, eğitim, hukuk ve din şeklinde genel hatlarıyla sıralanabilecek bu kurumlar, toplumun uyumlu bir şekilde hayatini sürdürdürebilmesi için belirli fonksiyonlar icra ederler.⁷ Toplumların belirli dönemlerinde yukarıda belirttiğimiz kurumların bazıları daha ön plana çıkabilmekte ve o toplum içinde daha etkin rol oynamaktadırlar. Yani toplumdan topluma ve dönemden döneme bu sosyal kurumların toplumlar üzerindeki etkileri farklılık arz eder. Günümüz modern dünyasında özellikle ekonominin daha önemli bir rol oynadığını, buna karşın daha önceki çağlarda dinin konumunun daha merkezde olduğunu söylemek mümkündür.⁸

Din bir yaşayış biçimi, dünya görüşü ve hayat sistemi olarak toplumu her yönüyle etkilemekte ve ona yön vermektedir. Sosyolojik olarak din; “içerisinde karmaşık toplumsal ilişkileri besleyen bir sosyal sistem” şeklinde tarif edilmektedir.⁹ Bu genel değerlendirmeleri Üsküp hakkında düşündüğümüzde, orada da gerek daha önceki dönemlerde, gerekse günümüzde dinin yaşayan topluluklar üzerinde büyük etkisi olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Bu durum sadece

Müslümanlar için değil, gayr-i Müslim teba için de söz konusudur.

Bir Balkan şehri olan Üsküp, diğer Balkan şehirlerinden ayrı bir karaktere sahiptir. Gerek Osmanlı döneminde, gerekse daha sonraki dönemlerde Üsküp'te diğer şehirlere nazaran, dinî hayatın daha yoğun yaşandığı ve her dönemde dinamizmini koruduğu herkes tarafından dillendirilen bir realitedir. Gözlemlerimiz ve yerli halkla yaptığımız konuşmalardan edindiğimiz kanaate göre, bölgedeki bu dinî dinamizmi etkileyen nedenlerin; azınlık psikolojisine ve toplumların yasaklara karşı gösterdiği tepkiye dayalı olabileceği yönündedir. Özellikle komünizm rejimiyle başlayan dine karşı tutum ve kısıtlamalar bu refleksi uyandırıp geliştirmiştir.

Üsküp Kalesi

Makedonya'da, dolayısıyla da Üsküp'te Müslümanların dinî hayatlarını organize eden ve onları temsil eden en eski ve tek kurum; eski adı “Makedonya İslâm Birliği” olan “Makedonya İslâm Dinî Birliği”dir. Bu birlik kurumsal yapılanma itibariyle, bir bakıma Türkiye'deki Diyanet İşleri Başkanlığına tekabül etmektedir. 1912 yılından sonra özellikle komünizm rejimi döneminde Birliğin icraatları takip edilip müdahalelere maruz kalmış olsa da, bağımsız bir kurum statüsünü korumuştur. Makedonya genelinde bugün bu Birliğe bağlı 13 müftülük bulunmaktadır. Bu

⁷ Bilgin, Vejdi, *Fakih ve Toplum*, İz Yay., İst., 2003, s. 21

⁸ Bilgin, a.g.e., s. 21

⁹ Günay, Ünver, *Din Sosyolojisi*, İnsan Yay., İst., 2002, s. 230

müftülüklerle bağılı olarak 1300 eleman görev yapmaktadır.¹⁰

İslâm Dinî Birliğı Başkanının unvanı “Reis’ül Ulemâ”dır. Başkan müftüler tarafından seçilmektedir. “Reis’ül Ulemâ”yı denetleyen organ ise “Meclis-i Şûra”dır. “Meclis-i Şûra’nın gerektiğinde “Reis’ül Ulemâ”yı görevinden azletme yetkisi de vardır.

Lokal olarak ise dinî hayatı organize eden müftülüklerdir. Müftüler Cami heyeti tarafından seçilir ve İslâm Dinî Birliğı başkanına karşı sorumludurlar. Başkan gerekli gördüğü durumlarda bir müftüyü görevden alıp yeni bir seçim kararı alabilir. Resmî olarak her cami heyeti; imam, hatip-muallim, müezzin ve mütevelliden oluşmaktadır. Büyük camilerde yapı böyledir. Fakat köylerde veya mahalle camilerinde imam; bu görevi yanında, hatiplik ve muallimlik görevini de tek başına sürdürebilmektedir.

Dinî hayata dair ilk bilgiler “muallimler” tarafından verilir. Muallimler camilerde Kur’an kursları düzenlemek ve temel dinî bilgileri öğretmekle görevlidirler. Fakat Kur’an öğretimi ve temel dinî bilgiler, muallimler dışında özel olarak yörede yetişmiş olan ilâhiyatçılar tarafından da verilmektedir. Hafız yetiştirmek için müftülüğe bağılı resmî bir “Hafız Yetiştirme Kurumu” mevcut olmakla birlikte, hafızların büyük bölümü mahalle-köy imamları veya yaşlı hocalar tarafından yetiştirilmektedir. Hafızlığını tamamlayanlara İslâm Dinî Birliğı tarafından icâzet verilir. Kimler tarafından yetiştirilmiş olursa olsun, bir talebenin hafızlık icazeti alabilmesi için müftülüklerce düzenlenen sınavlarda başarılı olması gerekir. Bu sınavlar için müftülük tarafından “Hafızlık Komisyon”ları kurulmaktadır. Hafızlık icazeti veya diplomasının herhangi bir resmi kurumda geçerliliğı yoktur. Bu

icazetle sadece Birliğı bünyesinde belirli görevler alınabilmektedir.

Üsküp’te orta ve yüksek okul düzeyinde dinî bilimlerin okutulduğu iki kurum vardır. Bunlardan biri, “İsa Bey Medresesi İmam-Hatip Lisesi”, diğeri de, Üsküp İlahiyat Fakültesidir. Her iki kurum da “ İslam Dinî Birliğıne” bağılı özel kurumlardır ve diplomaları devlet tarafından resmî kabul görmektedir. Bu kurumlardan mezun olan öğrencilerin devletin herhangi bir kurumunda görev almalarında kanunî hiçbir engel bulunmamaktadır.

Makedonya İslâm Dini Birliğı’ne bağılı kurum ve şahısların her türlü maddî giderleri büyük ölçüde Birliğı vakıf gelirlerinden, hac organizasyonu ile zekât, sadaka, fitre, kurban, kurban derileri vb. şekilde halktan toplanan gelirlerden karşılanmaktadır. Bunun dışında yapılan farklı anlaşma ve projeler çerçevesinde birçok İslâm Dünyası ülkesinden de yardımlar alınmaktadır.

Din öğretimi adına yaşanan bir gelişme de, 2007–2008 öğretim yılında ilkokul ve liselere getirilen zorunlu din eğitimi derslerinin verilecek olmasıdır. Bu, yıllardan beri hem Müslüman topluluklar hem de diğeri dinlere mensup toplulukların talep ettikleri bir şey idi. Bu, aynı zamanda birçok işsiz İlahiyat mezununa yeni istihdam alanı açacağından, hem bu kesim, hem de çocuklarının daha fazla din eğitimi almasını isteyen aileler tarafından büyük bir memnuniyetle karşılanmıştır. Bu okullarda okutulacak ders programlarının ve din dersi hocalarının seçilmesi Makedonya İslam Dini Birliğı tarafından yapılacaktır. Eğitim giderleri ise devlet tarafından üstlenilmektedir.

Yukarıda sözünü ettiğimiz Birliğe bağılı kurumların, Birlikten aldıkları maaş bakımından en düşük gelire sahip olanlar cami görevlileridir. Özellikle Üsküp’te cami görevlileri bu yönden büyük sıkıntı içerisindeyler. Yıllarca devlete ödenmesi gereken kıdem vergileri ve sigorta paraları

¹⁰

<http://www.ankaramuftulugu.gov.tr/haber/makedonya.htm>. (13- 08- 2007-08-19).

ödenmeyen, aylarca maaş alamayan imamlar mevcuttur. Bu da toplumda ve ilâhiyatçılar arasında ciddi sorunlar doğurmaktadır. Her ne kadar maaş alamadıklarından dolayı sıkıntı ve şikâyetleri olsa da, Üsküp ve civarında imamı olmayan cami yoktur. Ancak şunu da ifade etmek gerekir ki, yaşanan tüm bu maddî sıkıntılara rağmen, genel olarak imamların gelir düzeyi, devlet kademelerinde çalışan bazı memurlardan daha iyi konumdadır. Çünkü Birlikten maaş alamazlar da cenaze yıkamak, hatim ve yasin okumalarından, mevlit ve düğünlerden gelen hediyeler, aldıkları maaşın kat kat üstüne çıkmaktadır.

1990'lı yıllardan itibaren komünizm rejiminin ortadan kalkması ve yönetim biçimi olarak demokrasinin benimsenmesinden sonra, Makedonya'da gerek kurumsal, gerekse toplumsal olarak hızlı bir değişim sürecine girilmiştir. Tabii ki bu değişimim pozitif olduğu gibi, birçok negatif etkileri de olmuştur. 1991'den sonra Makedonya'dan diğer ülkelere eğitim-öğretim amaçlı göçler gerçekleşmiştir. 1995'li yıllardan sonra değişik ülkelerden farklı öğrenim almış öğrenciler, oralarda aldıkları bilgileri Üsküp'te yaymaya ve kabul ettirmeye

çalışmışlardır. Asırlardan beri Hanefi mezhebine göre ibadetlerini gerçekleştiren halk, özellikle belli Arap ülkelerinde eğitim görmüş ve Üsküp Müslümanlarının geleneksel din anlayışına ters düşecek tarzdaki yeni fikirlerle ülkesine dönmüş bu yeni ilâhiyatçılara büyük tepki göstermişlerdir. Kurumsal anlamda da bu yıllarda farklı İslâm ülkelerindeki vakıflardan desteklenen değişik adlar altında, Birlikten bağımsız, dinî faaliyet yapan birçok dernek kurulmuştur. Kuruluşlarının ilk yıllarında gerek Birliğe bağlı din görevlileri, gerekse halktan büyük tepkiyle karşılanan bu kuruluşların bazıları zamanla kabul görmeye başlamıştır.

Makedonya'daki derneklerden birisi

Yaptıkları birtakım olumlu faaliyetler onlara karşı olan bakışları da yumuşatmayı başarmıştır. Bu kuruluşların yaptıkları temel faaliyetleri genel olarak şöyle sıralayabiliriz; kitap basımı ve yayını ile yazarları desteklemek, medyada dinî programlara destek vermek, kültür ve yardımlaşma faaliyetleri yapmak, dinî hizmetler sunmak, mübarek gecelerde ve bayramlarda değişik program ve konferanslar düzenlemek vb.(Devam edecek)

**Bulgaristan'da Yaşayan veya Türkiye'ye
Dönüş Yapan Türklerin AB Sosyal
Güvenlik Hukukunda
Yararlanabilecekleri Haklar
Doç. Dr. Kamuran REÇBER
Uludağ Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Uluslararası İlişkiler Bölümü**

2. Bölüm

**2. AB'nde Sosyal Güvenliğe İlişkin
Türeme Normlar**

Sosyal güvenlik konusunda, 14.06.1971 tarih ve 1408/71 sayılı ve daha sonra defalarca değiştirilen AB Bakanlar Konseyi (eski adıyla Avrupa Toplulukları Konseyi) Tüzüğü ile 21.03.1972 tarih ve 574/72 sayılı yine defalarca değiştirilen ve 1408/71 sayılı Tüzüğün uygulanmasına ilişkin diğer bir AB Bakanlar Konseyi Tüzüğü bulunmaktadır. Değişiklikler, çoğu kez sosyal güvenlik ve sosyal yardımları bir arada içeren şekilde yapılmıştır. Bununla beraber mevcut yasal durum sosyal güvenlik alanında genel bir sistem getirmemekte, farklı sistemlerin varlığına imkan vermektedir. Bu durumda, işçi bu farklı sistemlerden birine dayanarak sosyal güvenlik hakkını elde edebilmektedir. İşçi veya sadece üye Devlet ulusal hukukuna veya ulusal hukuk yanında AT Kurucu Andlaşması'nın 42. Md.'sine dayanabilmektedir. Ayrıca, aile yardımları konusunda ise 1408/71 sayılı Tüzüğü değiştiren AB Bakanlar Konseyi'nin 30.10.1989 tarih ve 3427/89 sayılı Tüzüğü de hatırlatmak gerekmektedir. Diğer yandan, AB Bakanlar Konseyi'nin AT bünyesinde işçilerin serbest dolaşımı ile ilgili 15.10.1968 tarihinde tesis ettiği Tüzük de sosyal güvenlik kapsamında değerlendirilmesi gereken diğer bir türeme norm olmaktadır.

Yukarıda belirttiğimiz Tüzüklerin hükümleri uyarınca Avrupa Toplulukları yargısında (Avrupa Toplulukları Adalet Divanı/ATAD ve bu Divana bağlı olarak kurulan Avrupa Toplulukları İlk Derece

Mahkemesi/ATİDM) açılmış pek çok dava bulunmaktadır. Ancak şu hususu da belirtmek gerekir ki, AB'nde sosyal güvenlikte ve sosyal avantajlarda eşit muamele ilkesinin hakim kılınması temel ilke olarak benimsenmektedir.

AB dolayısıyla Topluluklar hukukunda sosyal güvenliğe ilişkin ulusal mevzuatların eşgüdümünü gaye edinen düzenlemelerin ikili bir işlevi olduklarını belirtmek gerekir. Bu düzenlemeler, bir yandan işçiler ve serbest meslek sahipleri ile onların bakmakla yükümlü oldukları kişilerin üye Devletlerde sosyal güvenceye kavuşturulmasını, öte yandan AT Kurucu Andlaşması'nın 12. Md.'sinde yer alan, üye Devlet vatandaşları arasında ayrımcılık yasağına uymayı hedeflemektedir. Belirttiğimiz bu gayeler kapsamında AB dolayısıyla Topluluklar hukukunda gerek asli gerek türeme normlar dikkate alındığında sosyal güvenliğin kapsamını açıklamak kısaca alt başlıklar şeklinde açıklamak veya genel ve soyut anlamda tespitlerde bulunmak uygun olacaktır.

2.1. Sosyal Güvenlik Yardımları Kavramı

Topluluklar hukukunun asli veya türeme normlarında sosyal güvenlik yardımları genel ve soyut olarak belirlenmiştir. Bu husus türeme normlarda (özellikle tüzükler aracılığıyla) daha kapsamlı olarak düzenlenmiştir. Gerek asli normlar gerek türeme normlarda sosyal güvenlik yardımlarından yararlanacak olan sujeler (işçi, emekli, eş ve çocukları vb.) ile bu konuda yükümlülüğe sahip olan gerçek veya tüzel kişiler hakkında açıklayıcı bilgiler veya tanımlamalar mevcuttur.

2.2. Sosyal Güvenlik Kapsamında Bulunan Kişiler

14.06.1971 tarihinde AB Bakanlar Konseyi tarafından benimsenen 1408/71 sayılı Tüzüğün sadece işçiler için değil

aynı zamanda serbest meslek sahipleri açısından da uygulanmaya başlanmasının ardından sosyal güvenlik kapsamında yer alan kişilerin kapsamı da genişlemiştir. Bu kişiler şunlardır: işçi, serbest meslek sahibi üye Devlet vatandaşları, bunların bakmakla yükümlü olduğu kişiler, üye Devletlerde işçi veya serbest meslek sahibi olarak çalışan sığınmacılar, vatansızlar ve bunların bakmakla yükümlü oldukları kişilerdir.

Ayrıca öğrenciler de bu kapsam içerisinde değerlendirmeye alınmıştır. Sosyal güvenlik kapsamında değerlendirilen bu kişilerin mirasçıları ve kamu görevlileri ile ilgili ulusal mevzuatın bu nitelikte gördüğü kişiler de yardımların yararlanıcısı durumundadır.

2.3. Yardımlar

AB Bakanlar Konseyi'nin benimsediği 1408/71 sayılı Tüzük gereğince usulüne uygun olmak kaydıyla öngörülen sosyal güvenlik yardımlarından bazıları üye Devletlerden Topluluk yardımları olarak istenebilmektedir. Bunlar, hastalık ve hamilelik yardımları, çalışma yeteneğinin geliştirilmesi veya korunması için verilenler de dahil olmak üzere malullük yardımları, yaşlılık ve destekten yoksun kalma yardımları, işyeri kazası veya işyeri hastalığı sonucu verilen yardımlar, ölüm tazminatları, işsizlik ve aile yardımları, öksüz ve yetimlere yönelik yardımlar, sosyal güvenlik sigortasından yararlananların bakmakla yükümlü oldukları çocuklarına ödenen yardımlar vb. olmaktadır.

2.4. Uygulanacak Hukuk

İşçiler veya serbest meslek sahipleri, başka üye Devlette ikamet etseler veya işyeri merkezi başka Devlette olsa dahi, çalıştıkları yerin hukukuna tâbidirler. 1408/71 sayılı Tüzüğün 10. Md.'sine göre (Tüzüğün aksi yöndeki düzenlemeleri hariç olmak üzere),

yararlanıcının başka bir üye Devlette ikamet etmesi ve ödemeyi yapacak kurumun diğer bir üye Devlette kalması halinde, bir veya daha fazla üye Devletin mevzuatına istinaden kazanılmış bazı sosyal güvenlik yardımlarının (yaşlılık, ölüm, sakatlık, işyeri kazası veya mesleki hastalık yardımları) ne geri alınması, ne kaldırılması, ne indirilmesi ne de değişikliğe maruz kalması söz konusu olamamaktadır.

2.5. Sigorta Sürelerinin Birlikte Hesaplanması

AT Kurucu Andlaşması 42. Md.'sinde öngörülen, üye Devletlerde sigortalı olarak geçirilen sürelerin sosyal güvenlikten yararlanmada dikkate alınması ilkesi, AB Bakanlar Konseyi'nin 574/72 sayılı Tüzüğünde ayrıntılı biçimde düzenlenmiştir. Buna göre, hastalık ve hamilelik, malullük, yaşlılık ve ölüm ile işsizlik yardımlarının hesaplanmasında, üye Devletlerin yetkili kurumları diğer üye Devletlerde sigortalı olarak geçen süreleri kendi ulusal mevzuatlarına göre tamamlamış süreler gibi ele alacaklardır.

3. Bulgaristan Vatandaşı Türk Soylu Kişilerle Daha Önceden Bulgaristan Vatandaşı Olup Sonradan Türk Vatandaşlığına Geçenlerin AB Sosyal Güvenlik Hukuku İtibarıyla Sosyal Güvenlik Haklarından Yararlanabilme Durumları

Bulgaristan'ın AB'ne tam üye olması ile birlikte AB dolayısıyla Topluluklar hukukuna kuraldışılıklar veya istisnalar hariç olmak üzere tam anlamıyla muhatap olması söz konusudur. Bu anlamda, şu anda Bulgaristan vatandaşı olan kişiler yukarıda belirttiğimiz Topluluklar hukukunun asli ve türeme normlarından kaynaklanan haklardan doğal olarak yararlanmaları gerekmektedir. Bu doğrultuda Bulgaristan vatandaşı olan Türk soylu kişilerin de bu haklardan yararlanması doğal olmaktadır. Ancak,

burada sorgulanması gereken hususları Bulgaristan bağlantılı olarak üç gruba ayırarak incelemek uygun olacaktır.

3.1. Bulgaristan Vatandaşı Olan Türk Soylu Gerçek Kişiler

Bulgaristan vatandaşı olan Türk soylu kişiler, diğer Bulgar vatandaşları gibi Topluluklar hukukunun sosyal güvenlik konusunda garanti ettiği tüm haklardan yararlanırlar. 25.04.2005 tarihinde imzalanan Katılım Andlaşması ile Bulgaristan ve Romanya 01.01.2007 tarihinde AB'ne üye olacaklardır. Konumuz itibarıyla bizi ilgilendiren en önemli husus, bu Devletlerin AB'ne Katılmasına İlişkin Sened'in 23. Md.'si gereğince bu Devletlere yönelik AB müktesebatı'nın belirli kısımlarına ilişkin geçiş aşamalarının veya kısıtlamaların öngörülmesidir. Bu geçiş veya kısıtlamalara doğal olarak Bulgaristan vatandaşı olan Türk soylu kişiler de muhatap olacaklardır.

Katılım Andlaşması'nın VI No'lu EK'inde bu geçiş veya kısıtlamaların neler olduğu detaylı bir şekilde verilmektedir. Örneğin bu EK'in 2 No'lu Prg.'nda, *"1612/68 No'lu Tüzüğün 1-6. Md.'lerine istisna olarak ve katılımdan itibaren iki yıllık sürenin sonuna kadar mevcut üye Devletler, serbest dolaşım konusunda kendi çalışma piyasalarına Bulgaristan vatandaşlarının girişini düzenleyen iki taraflı Andlaşmalardan kaynaklanan önlemleri veya ulusal önlemleri uygulayacaklardır. Şimdiki üye Devletler, katılım tarihinden sonraki beş yılın sonuna kadar bu önlemleri uygulamayı sürdürebilirler. Dokuz aydan fazla veya kesintisiz olarak buna eşit olan bir süre için bir üye Devletin çalışma piyasasına kabul edilen ve katılım tarihinde bir üye Devlette yasal olarak kesintisiz çalışan Bulgaristan vatandaşları, kendi ulusal önlemlerini uygulayacak diğer üye Devletlerin çalışma piyasaları hariç olmak üzere, bu Devletin çalışma piyasasına*

girme hakkından yararlanabileceklerdir. Katılımdan sonra kabul edilen ve yukarıdaki süre şartını yerine getirenler de aynı haklardan yararlanabilirler. Kendi istekleri ile iş piyasasından ayrılanlar bu haklarını kaybederler..."

Bu düzenleme dikkate alındığında, Bulgaristan vatandaşı olan Türk soylu kişiler ile hem Bulgaristan vatandaşı hem de Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan kişilerin de bahsi geçen geçiş veya kısıtlayıcı hususlara tâbi olmaları kaçınılmaz olmaktadır.

3.2.1. Bu Kategoride Bulunan Kişilerin Bulgaristan Aleyhine Başvurabilecekleri Hukuki Yollar

Bulgaristan vatandaşı olan Türk soylu kişilerin sosyal güvenlik kapsamında yararlanabilecekleri hakların Topluluklar hukuku itibarıyla prensip olarak AB üyesi Devletlerin ülkesi üzerinde geçerli olduğunu belirtmek gerekir. Bu anlamda, Bulgaristan vatandaşı Türk soylu kişilerin Türkiye'de belirli bir süre içerisinde ikamet etmeleri veya 2527 sayılı ve 25.09.1981 tarihli Türk Soylu Yabancıların Türkiye'de Meslek ve Sanatlarını Serbestçe Yapabilmelerine, Kamu, Özel Kuruluş veya İşyerlerinde Çalıştırılabilmelerine İlişkin Yasa kapsamında çalışmaları halinde, Bulgaristan'da daha önceden kazanmış oldukları sosyal güvenlik haklarını (sigorta, prim vb.) Türkiye'ye transfer etmeye çalışmaları büyük boyutlarda Bulgaristan'ın iznine tâbi olmaktadır. Bu konuda Topluluklar hukukunun gerek asli gerek türeme normları açık bir düzenleme getirmemektedir. Konuya ilişkin olarak bu hususta Türkiye'nin Bulgaristan nezdinde girişimde bulunarak uluslararası hukuk kurallarına uygun olarak bir akit kapsamında bu kategorideki kişilerin sosyal güvenlik haklarını Türkiye'ye transfer ettirmesi mümkündür.

Yukarıda kimi hükümlerini aktarmaya çalıştığımız Avrupa Sosyal Şartı'nın 12. Md.'sinin 4. Prg.'inin b bendi bu konuda bir düzenleme getirmektedir. Bu düzenlemede Şarta taraf olan Devletlere, her birinin mevzuatına uygun olarak yapılan sigorta ve çalışma sürelerinin birleştirilmesi yoluyla **sosyal güvenlik haklarının aktarılması, sürdürülmesi ve yeniden başlatılmasını** sağlamak için önlemler alma yükümü getirmektedir. Ancak hatırlatmak gerekir ki Bulgaristan bu düzenlemeyi kabul etmemiştir. Bu durumda Bulgaristan'ı hukuken bu yükümü yerine getirmeye zorlamak mümkün gözükmemektedir. Kaldı ki Türk soylu olan bu kişiler AB üyesi bir Devlette çalışmamaktadırlar, ikamet etmemektedirler veya ikametgah sahibi olmamaktadırlar. Eğer, bu kişiler AB üyesi bir Devletin ülkesinde çalışmış olsalardı ve Topluluklar hukukunun öngördüğü haklardan Bulgaristan'ın kendilerini yararlandırmaması söz konusu olsaydı, Topluluklar mevzuatı itibarıyla AB Komisyonu'na ve AB Bünyesindeki Ombudsman'a Bulgaristan'ı şikayet etme hakları olabilirdi. Bu durumda da, bu şikayetin haklı görülüp Komisyon tarafından AT Kurucu Andlaşması'nın 226-228. Md.'lerinde öngörülen prosedüre göre Bulgaristan aleyhine bir ihlal davasına konu edinilebilirdi. Ancak, bu kişilerin Türkiye'de bulunmaları nedeniyle bahsettiğimiz şikayet hakları olmakla birlikte, Komisyon'un Bulgaristan'ı uyarması veya bu Devletin aleyhine Avrupa Toplulukları Adalet Divanı'nda bir ihlal davası açması güç gözükmemektedir. Böyle olmakla birlikte bu durumda olan gerçek kişilere büyük külfet getirmemesi nedeniyle bu yolun denenmesi gerekir.

(Devam edecek)

Bir Başka Tepeden

Firuz Ağa Cami (Fotoğraf, Hamit Kardeş)

*Sana dün bir tepeden baktım aziz
İstanbul!*

*Görmedim, gezmediğim, sevmediğim hiç
bir yer.*

*Ömrüm oldukça, gönül tahtıma keyfince
kurul!*

*Sade bir semtini sevmek bile bir ömre
değer.*

Nice revnaklı şehirler görülür dünyada,

Lakin efsunlu güzellikleri sensin yaratan.

Yaşamıştır derim, en hoş ve uzun rüyada

*Sende çok yıl yaşayan, sende ölen, sende
yatan.*

Yahya Kemal Beyatlı